

УДК 821.161.2Р-321.9.091

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.49154

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ТА ПЛАНЕТАРНОГО МАСШТАБІВ В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВІЙ ФАНТАСТИЦІ (ЗА РОМАНОМ М. РУДЕНКА «СИН СОНЦЯ – ФАЕТОН»)

© Ю. В. Логвиненко, В. О. Мазуренко

У статті розкрито масштабність ідей, вкладених автором у науково-фантастичний роман, а саме: загрози та можливі наслідки від використання атомної енергії й ядерної зброї та критика тоталітаризму як державного устрою. Доведено актуальність роману, який вказує на можливі шляхи розвитку для України та світової громадськості в епоху глобалізації

Ключові слова: глобалізація, демократичний державний устрій, екологія, науково-фантастичний роман, тоталітаризм, ядерна енергія, ядерна зброя

In the article it is revealed the immensity of ideas that included by the author in the science fiction novel: threats and the possible consequences of the use of nuclear energy and nuclear weapons and criticism of the totalitarian state system. It is proved the relevance of the novel, which points to a possible way forward for Ukraine and the international community in the era of globalization

Keywords: globalization, democracies, ecology, science fiction novel, totalitarianism, nuclear energy, nuclear weapons

1. Вступ

Отримавши у 1991 році омріяну незалежність, Україна за двадцять чотири роки не спромоглася оцінити її важливість для власного народу та всього європейського континенту, який балансує у стані війни і загрози застосування ядерної зброї. Заборона комунізму сама по собі не знищить наслідків перебування України у складі тоталітарної імперії, не змінить блискавично свідомість громадян. Стан сучасного українського суспільства вимагає детального вивчення та аналізу творчості тих постатей в українському культурному і літературному дискурсі, хто йшов проти системи у тоталітарну добу та наголошував на критичному аналізі травм і наслідків колоніалізму у часи незалежності. М. Руденко – феномен в українській літературі ХХ століття.

Творчий доробок М. Руденка дає відповідь на багато питань, які сьогодні повинна вирішити для себе українська нація та світова спільнота.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Дослідженням творчості М. Руденка плідно займалися такі вчені-дослідники як Г. Віват [1], І. Власенко [2], Л. Талалай [3], В. Шевчук [4] та ін. Вченими детально вивчено та проаналізовано основні віхи життєвого шляху М. Руденка, зроблено огляд творчості, зібрані інтерв'ю, проаналізована поезія та художня проза. Однак, науково-фантастична проза

М. Руденка не отримала належної оцінки та аналізу авторських ідей, що були покладені письменником у основу творів.

3. Мета статті та завдання дослідження

Проаналізувати науково-фантастичний роман М. Руденка «Син Сонця – Фаетон» та довести, що автор порушив низку питань державного та планетарного рівнів, що залишаються невирішеними до сьогодні. Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань:

- 1) розкрити авторську позицію щодо використання людством ядерної енергії та зброї;
- 2) проаналізувати авторське бачення згубності тоталітаризму як державного устрою.

4. Відображення в науково-фантастичному романі «Син Сонця – Фаетон» проблем державного та планетарного масштабів

Зі змінами, які, на жаль, дуже повільно проходять в Україні, суспільство тільки зараз починає усвідомлювати значущість М. Д. Руденка як громадянина і митця, унікальність його письменницьких і філософських уроків, масштабність його думок. У сучасній Україні тільки народжується національна свідомість, про яку мріяв і якої не вистачало М. Руденку.

У своєму творчому доробку письменник має кілька науково-фантастичних творів: «Чарівний бумеранг» (1962–1966 рр.), «Ковчег Всесвіту» (1966 р.),

«Народжений блискавкою» (1971 р.), та «Син Сонця – Фаетон» (1962–1989 р.), який є суттєво переробленим романом «Чарівний бумеранг». До наукової фантастики М. Руденко звернувся не випадково. Пізніше письменник напише: «Це була моя остання спроба узгодити нове світобачення з вимогами соцреалізму... Переконавшись, що реалістичних романів писати не можна, взявся за фантастику...» [5].

Шлях до написання фантастичної прози у письменника був довгий: «Десь на межі п'ятдесятих і шістдесятих років мене вразила стаття академіка В. Г. Фесенкова про десяту планету Сонячної системи, котра, за висловом академіка, «вибухнула, як бомба». ... Ще більше закономірностей побачив я, коли зібрав увесь приступний матеріал про загиблу планету. А коли переконався, що соцреалізм уже не для мене, взявся писати науково-фантастичний роман про Фаетон – так називали десяту планету люди, котрим було відомо про її загибель. Так я прийшов до фантастики – прийшов вимушено, намагаючись перенести на інші планети події, що відбувалися на Землі, – точніше, в Радянському Союзі. Звичайно, читаю розумів, де я побачив тоталітарний режим на чолі з Єдиним Безсмертним. Зрозуміли також у ЦК – невдовзі на мою фантастику накинули зашморг» [5].

Роману «Син Сонця – Фаетон» передувала стаття «Слідами космічної катастрофи» (1962 р.), що здобула широке визнання не лише в Україні, а й поза її межами. У своїх наукових працях письменник неодноразово піднімав такі гострі питання як виживання людства в умовах глобалізації, загроза екологічної катастрофи, питання егоїстичного споживання природних ресурсів планети, енергетичної та продовольчої кризи. Саме наукова фантастика розширила читачку аудиторію та дала авторові можливість показати власне бачення історії людської цивілізації, не відкидаючи поважних наукових досліджень та гіпотез.

У романах «Чарівний бумеранг» та «Син Сонця – Фаетон» поєднано авторське уявлення про можливий хід розвитку людства з науковими поглядами античних та сучасних учених. «Його головний науково-фантастичний твір – космічна феєрія «Чарівний бумеранг» являє собою літературну обробку ідей Е. Денікена та інших авторів гіпотези про богів-астронавтів», що висадилися на Землю в давні часи (після загибелі їхньої планети – Фаетона); у потраптуванні М. Руденка прибульці ще й підштовхнули земну еволюцію» [6].

У ранній версії тексту («Чарівний бумеранг») сюжет сфокусований навколо питання існування життя у Всесвіті та походження людей, наведені факти, які не пояснені сучасною наукою, читача підведено до висновку автора про втручання в земну цивілізацію прибульців з Космосу. У романі «Син Сонця – Фаетон» письменник переніс акцент із даного питання на існування людини в тоталітарній державі та використання ядерної енергії.

Сюжетна лінія обох романів доволі проста. Автор використовує відверто умовний прийом – кидання героєм бумерангу. Головний герой разом із бумерангом перелітає через час і простір, тимчасово перебуває на іншій планеті та в тілах інших героїв.

Бумеранг переносить героя роману Миколу на десяту планету Сонячної системи – Фаетон, яка у своєму розвитку перевершила цивілізацію на Землі. Переживши епоху тоталітаризму, економічну, екологічну та продовольчу кризи, планета помирає від ядерного вибуху.

У передмові до роману «Син Сонця – Фаетон» автор пояснює причину суттєвої переробки роману «Чарівний бумеранг» – вибух на Чорнобильській АЕС, який змінив світ. Чорнобильська катастрофа збігається в часі з початком перебудови та розпадом тоталітарного радянського режиму і нав'язаних мистецтву канонів, за боротьбу з якими письменник пережив суд, тaborи, конфіскацію майна. Тому стає зрозумілою потреба автора ще раз вказати на згубність тоталітаризму та загрозу, що містить у собі атом, силу якого людство ще не навчилося надійно контролювати. Жанр наукової фантастики дав авторові можливість показати реальну історію тоталітарного СРСР, обминувши цензуру, та вказати на можливі шляхи та загрози для розвитку людської цивілізації.

Чорнобиль засвідчив появу нового світу, того, що регресує, що перебуває під тиском бурхливого розвитку ядерних та інших новітніх технологій, характеризується маніпуляціями вчених із генами живих істот та флори. За твердженням Т. Гундорової, «фактично Чорнобиль відкрив Україну Заходові, й Захід відкрився Україні, оскільки заговорив про те, що в ній відбулося і пов'язало єдиним страхом всю Європу» [7].

Автор прагне донести до читача, що накопичення ядерної енергії та зброї несе Землі небезпеку. Він закликає людство до виваженого, зрілого використання атомної енергії, щоб унеможливити можливі руйнівні наслідки від її використання. Фаетон загинув у результаті ядерного вибуху. Окрім перестороги від фаетонців, земляни отримали також інформацію від населення з планети Деми, яке попереджає людство про небезпеку атомної війни та її наслідків: «Люди, люди, люди! Слухайте і дивіться! Нещодавно ми одержали передачу з галактики, яка припинила своє існування тоді, коли ще не було нашої планети. Ця галактика міститься так далеко, що її передача дійшла через десятки інших галактик. Шлях цієї передачі нескінченний, як нескінченний Всесвіт. Її призначення – вберегти планети, системи планет і цілі галактики від страшних космічних трагедій, які час від часу повторюються... На цій планеті сталася атомна війна, яка винищила все органічне життя. Почався розвиток і самовдосконалення автоматів, керованих штучним мозком» [8].

Тема загрози, яку несе в собі використання ядерної енергії, червоною ниткою проходить через весь сюжет роману. Письменник застерігає, що навіть більш розвинуті цивілізації, аніж земна, не можуть керувати тією силою, що йде від радіоактивного розпаду атомів. Серед всіх катастроф і трагедій, що відбулися на Землі, чорнобильська катастрофа має найбільш руйнівні наслідки для екології, соціальної сфери, економіки, психічного та фізичного здоров'я населення не тільки українського Полісся, а й всієї планети.

Герой роману Микола, будучи інженером за фахом, знайшов у проєкті Чорнобильської електростанції суттєві прорахунки, за що потрапив до слідчого ізолятора КДБ: «Як він радів, коли його призначили на будівництво атомної електростанції! Креслення вивчив так, що вони стояли перед його внутрішнім зором, мов на екрані. Якось він зосередив свою увагу на деталі, що викликала підозру в її надійності. А потім далі, глибше. З цього й почалося... На четвертий день щойно пофарбований «воронок» привіз Миколу до слідчого» [8]. Застереження Миколи про те, що чорнобильська катастрофа запрограмована ще в будівельному проєкті, не вийшли за межі камери, де його утримували.

Письменник звинувачує тоталітарний СРСР у страшній катастрофі: «Але не може бути, щоб стільки вчених не помітили жахливої небезпеки. Чорнобиль так близько до Києва!» [8]. Це вже сьогодні є дані про недоліки у будівництві п'ятого енергоблока, озвучені міжконтинентальні масштаби трагедії [9]. У радянські часи голос Миколи був нечутий, бо СРСР працював на формування потужного науково-промислового ядерного комплексу. На Землі, як і на Фаєтоні, стався ядерний вибух, спровокований недбалістю тоталітарного режиму. Однак наша планета, на відміну від Фаєтону, має шанс вижити у Космосі: «Ось ти, блакитна небога, отримала в дарунок від Зоряного Батька полум'яну колісницю, якою колись пишався твій старший брат Фаєтон. Чи зумієш ти їздити на ній? Думай, думай, Земле! Тобі на роздуми лишилося так мало обертів довкола Батька» [8].

Центральний Мозок планетної системи із сузір'я Са показав, чим може закінчитися надмірне захоплення новітніми технологіями: «Автомати народжували нові автомати. Швидкість цього процесу така шалена, що незабаром у нашій планетній системі вичерпалися усі можливі матеріали. ... Зваживши всі можливі варіанти, я, Центральний Мозок планетної системи із сузір'я Са прийшов до висновку, що найбільш доцільним є повернення у лоно праматерії. Це дасть можливість сусіднім галактикам розвивати розумне життя із форм органічного світу. Бо тоді, коли зникає органічний світ, саморозвиток автоматів стає безглуздом» [8]. Якщо людство до збройних конфліктів залучить ядерну зброю, то в такій війні переможця не буде. Земляни можуть власними руками знищити свою планету та всю галактику.

Читачеві хотілося б, щоб повстанці перемогли, і Фаєтон залишився в Сонячній системі, але роман закінчується драматично. Повстанці все врахували, крім того, що неможливо було передбачити. Диктатор Безсмертний, розуміючи, що втрачає владу, знищив планету та все живе на ній. Відмова від одноосібної влади була йому неприйнятна, тому він спровокував ядерний вибух. У роману, мета якого – попередити читача, розбурхати його свідомість, й не могло бути іншої розв'язки.

Спустошувальній силі атому автор протиставляє силу краси та багатства органічного світу. Диктатору Безсмертному було байдуже до екологічних проблем планети, бо він жив у окремо створених умовах. Держава не брала на себе відповідальність за

збереження навколишнього середовища, доцільне й економічне використання ресурсів, екологічну освіту й навчання молоді, тому фаєтонці не змогли зберегти природне середовище своєї планети. Занадто пізно вони зрозуміли, що є невід'ємною часткою живої планети: «Микола із своєї барвистої схованки, вдивляючись в обличчя людей, що вперше в життя побачили, якою красою була колись оповита їхня планета, і можливо, саме ота краса почала тоді формування людської душі, змушувала руку людини відтворювати на скелі те, що побачило око й запам'ятав мозок. Та краса народжувала в людях почуття, які, дедалі розвиваючись, створили багату гаму емоцій, найтонших нюансів, трепетну райдугу духовних барв, що сьогодні стали мірилом людського розвитку» [8]. Людство перебуває у постійному нерозривному взаємозв'язку із оточуючим природним середовищем. Тотальне винищення флори і фауни, злочинне використання ресурсів планети можуть призвести до неможливості існування людства.

Життя фаєтонців – відображення життя громадян тоталітарного СРСР: «Істина, яку Микола знав раніше, постала перед ним в образах живих людей, відчутна, зрима. Немає суспільства, де б усі люди були боягузи, але є суспільства, громадяни яких бояться висловити уголос те, про що потай думають. Кожен окремо щохвилини готовий віддати життя за правду, а всі разом терплять глум і тортури, тупо, безголосно мовчать... / За таких умов диктатором може стати навіть товстобокий дагу, якщо жерці проголосять його богом. І хай навіть кожна окрема людина знає, що дагу – не бог, та коли в безлічі думок не склалася єдина думка, що стала думкою цілого суспільства, дагу все одно лишатиметься богом, йому приносять в жертву дітей і матерів, перед ним схилитимуться голови цілого народу... / І якщо в суспільстві панує думка однієї особи, а всі інші думки хаотично блукають у невідомості, роз'єднані, розвіяні вітром і забуті, – горе такому суспільству!...» [8].

Герої роману живуть під одноосібною владою Бога-Отця. На початку свого правління він, використовуючи власний та народний розум, створив умови, необхідні для комфортного життя людей на відносно прохолодній планеті. А згодом перетворився на ідола, в якого беззаперечно мусили вірити всі мешканці Фаєтона. Ставши безсмертними, Бог-Отець та його син керували життям на планеті.

Якщо людині дати безроздільну владу, то з часом вона стає невідконтрольною і може приймати рішення, які будуть згубними для населення планети: «Бажання володарювати над іншими є суттєвою рисою розумних істот у час формування і визрівання розуму. Деякий час ця якість має прогресивне значення, вона є певним каталізатором розвитку. Та згодом вона переростає у свою протилежність, і суспільство, яке своєчасно цього не помітило, або ж не знайшло в собі сили подолати, відкинути цю якість, неминуче прямує до своєї загибелі. Цю небезпеку відчув син Бога-Отця. На одній із вранішніх молитов він зробив заяву: «Люди планети! Бог-Отець задумав проти вас страшний злочин. Заберіть у нього владу від керівного пульта Великого Сонячного Кільця!

Ніколи не довіряйте цю владу одній людині, яка б вона не була – смертна чи безсмертна. Обирайте з-поміж себе найчесніших людей, поставте роботу Сонячного Кільця під контроль народу. Народ, який звирився на волю Всевишнього, втрачає власну волю і впадає у розумову летаргію. З ним можна робити, що завгодно: вбивати найкращих синів, кувати їх у кайдани, позбавити права мислити...» [8].

У образі Бога-Отця легко впізнається «батько народів» Й. Сталін та його апарат, а в подальшому – влада Генсека КППС. Промова сина Безсмертного – реалії українського народу, сини якого були замордовані у концтаборах лише за те, що мали громадянську позицію, відмінну від офіційно дозволеної. Ще не скоро людство довідається про чисельність жертв культу особистості.

Події роману доводять, що Безсмертний без його оточення нічого не вартий. Саме воно є провідником і виконавцем волі Єдиного, втілює задуми диктатора, що в свою чергу, забезпечує самому оточенню умовно непогане, безбідне життя. Таким чином, найголовнішим мотиватором рабської поведінки близького до диктатора кола людей є реалізація власних потреб та інтересів.

У романі постає питання, чи взагалі можливо створити державний устрій без «Безсмертного»: «А ти гадаєш, вони (земляни) колись не створять собі отакого Безсмертного? Ще й, може, на кожному материка виникне свій... Оті «верховні» та «єдині» і почнуть між собою боротьбу за те, кого вважати справжнім єдиним... Це і є те змієне яйце, про яке я кажу... Ота каламуть інколи перемагає навіть розум генія. Геній перестає бути генієм у ту мить, коли зажадає, щоб інші люди вбачали в ньому бога. Але, на жаль, ми цього не помічаємо. А коли й помічаємо, то чомусь легко погоджуємося, що він має на це право... І схиляємо перед ним коліна...» [8].

Населенню Землі необхідно зробити правильний вибір, щоб не повторити участі планети Фаєтон. Прагнення мати лідера, який візьме всю відповідальність на себе, бажання створити нового талановитого і доброго бога в особі Чаміно, який наполегливо вів боротьбу з Безсмертним, було відкинуто жителями Фаєтону: «Ело! – сказала Лоча. – Якби Чаміно про це дізнався, він був би дуже зашмучений. Він хоче, щоб Фаєтон мав одного бога – свободу!» [8].

Герої роману «Син Сонця – Фаєтон», пройшовши через безліч страждань та поневірянь, зрозуміли, що найкращий бог – це влада громади, головним призначенням якої є створення умов розвитку людей, для яких бути разом, бути почутими, бути успішними є найбільшим щастям. Тиранії та тоталітаризму письменник протиставляє інший вид влади, що дає розвиток і свободу народу: «Та є інша влада, що не загине ніколи, доки живуть люди на світі. ... То влада творчої думки, влада діяльного людинолюбного розуму. І якщо в чесному поєдинку думок ти здобудеш перемогу, інші визнають владу твоєї думки. ... І коли наступного разу ти відчуєш, що думка твоя вже не годиться для почесного двобою, бо з'явилася інша, значно сильніша, – не чини їй опору, зумій поступити

тися власним самолюбством, бо інакше ніхто й ніколи не захоче тебе слухати» [8].

Накопичення чеснот для мешканців Фаєтону – це найбільше свято. До загальновідомих чеснот автор додає розумову зрілість кожного громадянина, яка наповнює сукупний Розум планети: «Для кожного громадянина Материка Свободи той день, коли Пантеон приймає його розум у своє середовище – найбільше щастя в житті, Свято Зрілості» [8]. Саме спільний Розум допоможе людству подолати тоталітаризм: «... розум суспільства майже завжди знаходить у собі сили, щоб подолати патологічні нахили окремих істот» [8].

Такий Колективний Розум може забезпечити людство від тоталітаризму, ядерної війни чи знищення всієї цивілізації на Землі. Саме Розум планети, який керується істинною Правдою, вплине на майбутнє людства Землі: «Ти уявляєш, Рагуши, якою прекрасною стане доля окремої людини?.. А поки це станеться, люди переігруватимуть одне одному горлянки за право називатися богами... За владу над іншими людьми... Це дитяча хвороба людства. Перехідний період... Зрілий Розум не потребує ніяких богів!» [8].

Письменник постійно нагадує читачеві, що створення диктатора – це справа рук самих людей, які потім змушені цим диктаторам віддавати власну волю і вільний вибір: «І хоч люди знали, що Безсмертний був творінням їхніх рук, ота грізна велич, породжена фантазією художників, ставила їх на коліна. Ні, не боги створюють ідолів – їх створюють самі люди» [8].

Державам, які прагнуть змін на краще, потрібно впроваджувати реформи самостійно, а не сподіватися на допомогу із-зовні при вирішенні надскладних соціальних, економічних та екологічних життєво важливих проблемних завдань. Це питання також є актуальним для існування і розвитку сучасної України. Герої роману знають, чому не можна просити допомоги у населення планети Юпітер: «То зовсім інша форма життя. Крім того, існує закон Всесвіту: якщо розум на планеті вже сформувався – він повинен виборювати для себе свободу самостійно. Свобода, яка приходить ззовні, згодом стає новою формою рабства...» [8]. Якщо суспільство буде інертно чекати на допомогу ззовні, то рівень його життя ніколи не буде істотно змінюватися на краще. Лише спільна боротьба, очищення влади, прозорість владних дій, виважені дії кожного громадянина можуть змінити якість життя суспільства.

Недосконалість авторитарного та тоталітарного державних устроїв може мати згубні наслідки для всієї планети: «На одному полюсі – владолубство, на другому – волелубство... Ці два полюси роздирають планету. Це може скінчитися страшною катастрофою – вони роздеруть її на шматки!» [8].

5. Результати дослідження

Дана розвідка дозволила розкрити футуристичність науково-фантастичного роману М. Руденка «Син Сонця – Фаєтон». У ході дослідження з'ясовано, що автор твору прагне донести до читача ризики, що приховує в собі ядерна енергія. Населення Зе-

млі має знайти єдине правильне рішення щодо власного безпечного існування. Застосування ядерної зброї, надмірне і безконтрольне використання NBIS-технологій, надання новітнім технологіям інтелектуальних здібностей, окрім очевидної користі, може знищити людську цивілізацію і всю планету. Ці технології можуть підкорити людство.

Виконання завдань дослідження дало можливість дослідити авторське бачення тоталітаризму як форми державного устрою. Жанр фантастики дозволив продемонструвати, що тоталітарний державний устрій згубно впливає на всі сфери життя суспільства. Письменник показав, яким чином можна позбутися тоталітаризму, – це стійкий демократичний розвиток, влада громади.

6. Висновки

«Син Сонця – Фаєтон» – це роман-повчання, роман-застереження. Жанр наукової фантастики дав авторів можливість спроектувати і продемонструвати читачеві приховані загрози, що закладені у використанні атомної енергії та новітніх технологій, вказати на можливі шляхи державного розвитку, наголосити, що від кожного громадянина залежить подальша доля всієї держави та планети, і українці повинні навчитися брати на себе відповідальність за подальший історичний розвиток української нації.

Література

1. Віват, Г. Семантика числообразів у художньому просторі Миколи Руденка [Текст] / Г. Віват // Дивослово. – 2012. – № 1. – С. 51–54.
2. Власенко, І. Життя за «Формулою Бога» [Текст] / І. Власенко // Київ. – 2006. – № 3. – С. 157–166.

3. Талалай, Л. Муза Миколи Руденка [Текст] / Л. Талалай // Березіль. – 2003. – № 7-8. – С. 164–178.
4. Шевчук, В. Архітектоніка всесвіту за Миколою Руденком [Текст] / В. Шевчук // Дніпро. – 2000. – № 11-12. – С. 81–85.
5. Руденко, М. Найбільше диво – життя. Спогади [Текст] / М. Руденко. – К.: КЛІО, 2013. – 696 с.
6. Энциклопедия фантастики: Около 1300 статей [Текст] / под ред. В. Гакова. – Минск: Галаксис, 1995. – 694 с.
7. Гундорова, Т. Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн [Текст] / Т. Гундорова. – К.: Критика, 2005. – 263 с.
8. Руденко, М. Син Сонця – Фаєтон [Текст] / М. Руденко. – К.: Ярославів Вал, 2009. – 240 с.
9. Гусев, О. П. 25 років віч-на-віч з «Чорнобилем» [Текст] / О. П. Гусев. – К.: Золоті ворота, 2011. – 624 с.

References

1. Vivat, H. (2012). Semantyka chysloobraziv u khudozhn'omu prostori Mykoly Rudenka. *Dyvoslovo*, 1, 51–54.
2. Vlasenko, I. (2006). *Zhyttya za «Formuloyu Boha»*. Kyiv, 3, 157–166.
3. Talalay, L. (2003). *Muza Mykoly Rudenka. Berezil'*, 7-8, 164–178.
4. Shevchuk, V. (2000). *Arkhitektonika vsesvitu za Mykoloyu Rudenkom. Dnipro*, 11-12, 81–85.
5. Rudenko, M. (2013). *Najbil'she dyvo – zhyttia. Spohady*. Kyiv: KLIIO, 696.
6. Hakova, V. (Ed.) (1995). *Entsyklopedyia fantastyky: Okolo 1300 statej*. Minsk: Halaksys, 694.
7. Hundorova, T. (2005). *Pisliachornobyl's'ka biblioteka. Ukrain's'kyj literaturnyj posmodern: Naukove vydannia*. Kyiv: Krytyka, 263.
8. Rudenko, M. (2009). *Syn Sontsia – Faeton: nauko-fantast. roman*. Kyiv: Yaroslaviv Val, 240.
9. Husiev, O. P. (2011). *25 rokov vich-na-vich z «Chornobylem»*. Kyiv: Zoloti vorota, 624.

*Рекомендовано до публікації д-р філос. наук, професор Мозговий І. П.
Дата надходження рукопису 18.08.2015*

Логвиненко Юлія Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Римського-Корсакова, 5, м. Суми, Україна, 40007
E-mail: ledi_uliya_ledi@mail.ru

Мазуренко Володимир Олексійович, кандидат технічних наук, доцент, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, вул. Римського-Корсакова, 5, м. Суми, Україна, 40007